

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

**ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ**

**ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ**

**ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ
1929**

ΕΥΔ. ΠΡ. Κ. Τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΜΙΚΡΑ ΣΥΜΒΟΛΗ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ – ΠΡΕΒΕΖΑ¹

ΥΠΟ

ΠΕΤΡΟΥ Α. ΦΟΥΡΙΚΗ

Β' ΠΡΕΒΕΖΑ²

Ἐκ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς συμβολῆς ταύτης ἐκτεθέντων ἐδιδάχθημεν ὅτι λήγοντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος αἱ περὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Νικοπόλεως εἰδήσεις περατοῦνται ἀκριβῶς εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἡ πόλις αὕτη κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Σαμονήλ (977—986)³. Εἰς τοὺς αὐτοὺς δ' ἀκριβῶς χρόνους διακόπτονται καὶ αἱ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς ἱστορίαν ἀναφερόμεναι πληροφορίες⁴.

Ἄν ἡ σύγχρονος αὕτη διακοπὴ τῶν εἰδήσεων εἶναι ἀπλῆ καὶ τυχαία σύμπτωσις ἢ σημαίνει τὸν ὀριστικὸν τερματισμὸν τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς Νικοπόλεως, δηλαδὴ τὴν τελικὴν καταστροφὴν αὐτῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον δύναται τις μετὰ πιθανότητος ἢ μᾶλλον βεβαιότητος νὰ δεχθῆ, εἶναι ὅτι ἔκτοτε τὸ Βυζάντιον, ἴσως ἔνεκα ἀδυναμίας, δὲν φαίνεται πλέον ἐνδιαφερόμενον διὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς.

Οὕτω δὲ μετὰ τὴν βαθμιαίαν ἐξάντλησιν καὶ τὸν ἐπακολουθήσαντα ἐξαφανισμὸν τῆς Νικοπόλεως, ὁ περὶ αὐτὴν χῶρος, ὡς ἦτο φυσικόν, ἤρημώθη τελείως, οἱ δὲ λιμένες αὐτῆς ἠχρηστεύθησαν.

Ἡ ἀνάγκη ὅμως τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἡπειρωτικῶν λαῶν μετὰ τῆς ἀπέναντι ἀκαρνανικῆς ἀκτῆς καὶ τ'ἀνάπαλιν ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθῆ ἐκ νέου ἐν τῇ μεσημβρινῇ ἀκτῇ τῆς Ἠπείρου, κατ' ἀρχὰς μὲν σταθμός τις, ὅστις ἐχρησίμευεν, ὅπως προσωρινῶς διαμένωσιν οἱ διαπεραιού-

¹) Τὸ Α' μέρος τῆς συμβολῆς ταύτης, τὸ ἀφορῶν τὴν Νικόπολιν, ἐδημοσιεύθη ἐν Ἠπειρωτικοῖς Χρονικοῖς, 3 (1928) ἀπὸ σελ. 117 κ. ἑ.

²) Περὶ τῆς «θέσεως-κτίσεως-ὀνόματος» τῆς Πρεβέζης ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν εἰδικὴ μελέτη ἐν Ἐπετηρίδι ἑταιρίας βυζαντινῶν σπουδῶν, 1 (1924) ἀπὸ σελ. 274 κ. ἑ.—Διὰ τῆς παρούσης δὲ μελέτης παρέχονται σημειώματά τινα, ἅτινα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ βοηθήσωσι τὸν μέλλοντα συστηματικώτερον ν' ἀσχοληθῆ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Πρεβέζης.

³) Ἠπειρ. Χρονικ. 3 (1928) σελ. 139.

⁴) Ἠπειρ. Χρονικ. ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 157.

μενοι ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκαρνανικὴν ἀκτὴν, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ν' ἀναπτυχθῆ ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου ἐμπορικός τις σταθμὸς (σκάλα), ὅστις βαθμηδὸν ἐξελίχθη εἰς συνοικισμόν, χωρίδιον, χωρίον, κώμην καὶ κωμόπολιν.

Περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγένετο συστηματικώτερα χρῆσις τοῦ χώρου τούτου πρὸς σχηματισμὸν μονιμωτέρου, ὡς εἶπειν, σταθμοῦ, ὡς καὶ περὶ τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως αὐτοῦ, δὲν ἔχομεν ἀτυχῶς οὐδεμίαν πληροφορίαν. Ἐν δηλαδὴ ἡ μονιμωτέρα ἐν αὐτῷ ἐγκατάστασις ἐγένετο ἀρχομένου τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος ἢ βραδύτερον δὲν δύναται νὰ ὀρισθῆ. Ἐχὼν ὅμως τις ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὸ 1292 ὑφίστατο ἐκεῖ συνοικισμὸς, ὅστις ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἦτο τότε ἀσήμαντος, ἀφ' οὗ ἠξιώθη εἰδικῆς μνείας καὶ κούρσου¹, πρὸς δὲ ὅτι ὁ φυσιολογικός, ὡς εἶπειν, καὶ ὑπὸ δυσμενεῖς μάλιστα περιστάσεις, ὡς ἐκείναι, ὑφ' αἷς διετελεῖ ἡ Ἡπειρος καὶ πρότερον, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, σχηματισμὸς συνοικισμοῦ ἐχρειάζετο ἱκανὸν χρόνον, πρέπει νὰ δεχθῆ ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου συνοικισμὸς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ νεωτέραν τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος².

Περὶ τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς ἐσχηματίσθη σὺν τῷ χρόνῳ ὁ συνοικισμὸς οὗτος, περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἱστορικῶς τὸ πρῶτον γνωρίζεται, καὶ τέλος περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τῶν ὀνοματοθετῶν αὐτοῦ ἐλέχθησαν ἀλλαχοῦ ἱκανά³. Ἐνταῦθα χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν κεφαλαιωδῶς ἀναγράφομεν τὰ ἀκόλουθα.

Θέσις. Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας νοτιώτερον τῶν ἐρειπίων τῆς Νικοπόλεως, ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς γωνίας τῆς μικρᾶς χερσονήσου,

¹) Περὶ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μορφῆς καὶ ἐκτάσεως τοῦ συνοικισμοῦ τούτου δὲν ἔχομεν σαφεῖς πληροφορίες. Ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῶν Χρονικῶν τοῦ Μορέως δὲν μανθάνομεν εἰ μὴ μόνον τὸ ὄνομα *Πρέβεζα* τὸ ὁποῖον δικαίως ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ἐνταῦθα δὲν εἶναι εἰ μὴ ἀπλοῦς γεωγραφικὸς ὄρος ἀντὶ τοῦ ἑλληνικοῦ *Πέραμα* κ.τ.τ. (πρβλ. Ἐπετηρ. ἑταιρ. βυζαντ. σπουδῶν, ὡς ἀνωτ. σ. 291). Ἐκ τῆς γαλλικῆς ὅμως παραλλαγῆς, ἧτις ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ εἶναι ἐκτενεστέρα καὶ προσημοεικωτέρα, πληροφοροῦμεθα ὅτι: αἱ ἐξήκοντα γαλέραι ἤλθον εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης καὶ ἐφθασαν *au port de Saint Nicolas Le Tort, à la ville cité de la Prevasse* (βλ. Buchon, Recherches historiques, τόμ. Α', σ. 312, προχείρως δὲ ἐν Ἐπετηρ. ἑταιρ. βυζαντ. σπουδῶν, ὡς ἀνωτ., σ. 282, ὑπ. 1)· μανθάνομεν δηλαδὴ ὅτι κατὰ τὸ 1292 ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ φερομένου μετὰ τοῦ ὀνόματος *Πρέβεζα* ὑπῆρχε πόλις (*ville*), ἧς ὁ λιμὴν ὠνομάζετο *Ἅγιος Νικόλαος Le Tort*. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφές, ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη μαρτυρεῖ περὶ πέλεως κειμένης ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου.

²) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ *Πρέβεζα*, ἐν Ἐπετηρίδι ἑταιρ. βυζαντινῶν σπουδῶν, 1 (1924) σ. 279. 293.

³) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ *Πρέβεζα*, ὡς ἀνωτ. σ. 275. 279. 283 κ. ε.

εἰς ἣν καταλήγει τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον τῆς Ἡπείρου, ἀκριβῶς δ' ἔναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκτίου καὶ κατὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, συνωκίσθη ἡ Πρέβεζα.

Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης, παρὰ τὰς ἐπ' αὐτῆς τοποθετήσεις ὑπὸ τινων μὲν τῆς Ὀμηρικῆς κώμης Ἀκτιάδος, ὑπ' ἄλλων δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Πύρρου θεμελιωθείσης Βερενίκης ἢ Βερενικίδος, φαίνεται ὅτι οὐδεμία παλαιότερα πόλις ἢ κώμη προὔπηρχε¹.

Χρόνος ἰδρύσεως καὶ πρώτης ἱστορικῆς μνείας. Ἡ κατὰ τὸν ἄνω-τέρω τρόπον, περὶ τὸν δωδέκατον αἰῶνα², συνοικισθεῖσα Πρέβεζα, ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς λήγοντος τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, καὶ ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1292, καθ' ὃ, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ἐχρησίμευσεν ὡς ὀρμητήριον τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐπιτεθέντος κατὰ τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου τμήματος τῆς αὐτοκρατορικῆς στρατιᾶς³.

Ὄνομα. Τέλος περὶ τοῦ ὀνόματος ταύτης ὑπεστηρίξαμεν ἀλλαχοῦ⁴, ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰ μὴ ἡ ἄλβανικὴ λέξις *prevezë*, ἐνάρθρως *prevezëza*, ἣτις μετ' ἀφομοίωσιν τοῦ κλειστοῦ *e* μετὰ τοῦ παρακειμένου ριζικοῦ ἀνοικτοῦ *e* ἔγινε *preveza* καὶ δηλοῖ ὅ,τι καὶ τὸ πέραμα⁵. Ἐκ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος αὐτομάτως⁴ προκύπτει ὅτι ὀνοματοδοτεῖται εἶναι οἱ γείτονες Ἀλβανοί, ὧν ἡ πρὸς τὰ νότια τῆς Ἡπείρου κάθοδος καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι Ἀκαρνανίαν διαπεραίωσις ἀσφαλῶς πρέπει ν' ἀναχθῆ

¹) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ Πρέβεζα, ὡς ἄνωτ. σ. 275 κ. ἐ.—Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστών οὐδὲν μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξιν παλαιότερας πόλεως.

²) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ Πρέβεζα, ὡς ἄνωτ. σ. 279 κ. ἐ. Πρὸβλ. ἄνωτ. σ. 2.

³) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ Πρέβεζα, ὡς ἄνωτ. σ. 281. κ. ἐ.

⁴) Π. Ἀ. Φουρίκη, ἡ Πρέβεζα, ὡς ἄνωτ. σ. 275 κ. ἐ.

⁵) Πρὸβλ. τὴν ἐμὴν πραγματείαν ἡ Πρέβεζα, ὡς ἄνωτ. σ. 283 κ. ἐ.—Ὁ Fr. Dölger, ἐν *Philologische Wochenschrift*, No 28 (1926) Sp. 744 κρίνων τὴν πραγματείαν τοῦ Ν. Βέη «*Imperios und Margaronia*» παρενόησε τὰ ὑπ' ἐμοῦ γραφέντα καὶ μοι παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν διὰ μικροῦ δημοσιεύματος *Zur Etymologie von Πρέβεζα*, δημοσιευθέντος ἐν *Philologische Wochenschrift* No 17 (1927) Sp. 509 νὰ προσθέσῃ ὅτι ἐν Ἀγαῖτς ἀκούεται ἀκόμη καὶ σήμερον ἡ λ. *prevezëza* ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς διόδου, τοῦ περάματος, τῆς διαβάσεως. — Ὁ δὲ Η. Cokolof, *Βυζαντινὰ Χρονικὰ (Leningrad 1928)* τόμ. 25, σ. 112 § 17, κρίνων τὴν περὶ Πρέβεζης μελέτην μου παραπέμπει εἰς τὸν F. N. Usrenskij, ὅστις τὴν 1ην Ἀπριλίου 1926 ἔκαμεν ἀνακοίνωσιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Πετροπόλεως περὶ τοῦ «Πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐκτίσθη ἡ πόλις Πρέβεζα (μεταξὺ Ἡπείρου καὶ Ἀκαρνανίας)» ὑποστηρίξας τὴν ἐκ τοῦ σλαβικοῦ *prevezo* (περεβόζ = μεταφορά) προέλευσιν· βλ. *Βυζαντινὰ Χρονικὰ* τόμ. 24 (1926) σ. 124, 5, d. Ἀτυχῶς μέχρι τῆς στιγμῆς δὲν κατώρθωσα νὰ εὑρω ἐν Ἀθήναις τὰ πρακτικὰ τῆς ὡς ἄνω Ἀκαδημίας, διὸ ἐπιφυλάσσομαι νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.—Ὡς σλαβικὸν νομίζει τὸ ὄνομα τῆς Πρέβεζης καὶ ὁ ἐκ Βορ. Ἡπείρου Διογένης Χαρίτων, χωρὶς ὁμως νὰ προσάγῃ οὐδὲν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του· πρὸβλ. Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας, ἐν Ἀθηνῶν τόμ. 37 (1925) σ. 243.

πέραν τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος καὶ νὰ συσχετισθῇ πρὸς τὰς ἀπὸ βορρᾶ καθόδους τῶν Σλαύων καὶ τῶν Βουλγάρων ¹.

Τρόπος ἐξελίξεως. Περὶ τοῦ, ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἰδρύσεως μέχρι τῆς πρώτης ἱστορικῆς μνησίας (1292), τρόπου καὶ βαθμοῦ ἐξελίξεως τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πρέβεζα* δημιουργηθέντος συνοικισμού δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν πληροφορίαν, ὅπως ἐπίσης οὐδὲν σαφὲς καὶ συγκεκριμένον γνωρίζομεν περὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν διετέλει κατὰ τὸν χρόνον τῆς πρώτης μνησίας ².

Διοικητικὴ ὑπαγωγή. Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τῆς διοικητικῆς ὑπαγωγῆς αὐτῆς ἔχομεν σαφεῖς εἰδήσεις μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλήψεως αὐτῆς. Διὸ πρὸς σχετικὴν παρακολούθησιν τῶν γεγονότων καταχωρίζομεν κατωτέρω σειρὰν βοηθητικῶν σημειωμάτων, ἐξ ὧν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ τὰς ἐκάστοτε τύχας τῆς πόλεως.

Ἱστορικὰ σημειώματα.

1040—1204. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω περὶ τῆς Νικοπόλεως ἐκτεθέντων ἐμάθομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1040 καὶ ἐφεξῆς δὲν δύναται νὰ γίνηται λόγος περὶ τῆς *Νικοπόλεως*, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ θέματος *Νικοπόλεως* ³, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὁποίου φυσικώτατα ὑπήγето καὶ τὸ νοτιώτατον ἠπειρωτικὸν ἄκρον, ἐφ' οὗ ἐκτίσθη ἡ *Πρέβεζα*. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο τὸς τύχας τοῦ ὅλου θέματος νὰ ἠκολούθει καὶ τὸ τμήμα τοῦτο, περὶ οὗ ἀτυχῶς δὲν γίνεται ἐν τῷ μεταξὺ οὐδεὶς ἰδιαίτερος λόγος, ὅπως δὲν γίνεται καὶ περὶ ἄλλων σημαντικωτέρων τμημάτων ἢ πόλεων. Ἄλλὰ καὶ αἱ περὶ τοῦ ὅλου θέματος πληροφορίες, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ⁴, εἶναι πτωχόταται, περιοριζόμεναι εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1199 καὶ 1204 διάστημα, καθ' ὃ τὸ θέμα *Νικοπόλεως*, δυνάμει τῆς κατὰ τὸ 1199 συναφθείσης, μεταξὺ Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Δουκὸς Ἑρρίκου Δανδόλου, ἐμπορικῆς συνθήκης, ἀφέθη ἐλεύθερον εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν Ἑνετῶν, διὰ δὲ τῆς κατὰ τὸ 1204 μεταξὺ τῶν Φράγκων, περὶ διανομῆς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, συναφθείσης συνθήκης «τὰ Νικοπόλεως» ἔλαχον εἰς τοὺς Ἑνετούς ⁵.

Δεσποτᾶτον Ἠπείρου (1204—1358). Ἀπὸ τῶν Ἑνετῶν ἀπέσπασεν αὐτὰ σχεδὸν ἀμέσως ὁ ἰδρυτὴς τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου *Μιχαὴλ Δ' Ἄγγελος Κομνηνός* ⁶. Ὡστε ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς ἰδρύσεως τοῦ δεσποτάτου

¹) Ἠπειρ. Χρονικ., 3 (1928) σ. 137 κ. εἰ.

²) Πρὸβλ. ἀνωτ. σ. 2, 1.

³) Ἠπειρ. Χρονικ., 3 (1928) σ. 138 κ. εἰ.

⁴) Ἠπειρ. Χρονικ., 3 (1928) σ. 140 κ. εἰ.

⁵) Ἠπειρ. Χρονικ., ὡς ἀνωτ. σ. 140, ἐνθα καὶ σχετικαὶ βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις

⁶) Τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου ἢ δεσποτᾶτον τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἄλλως ἐλέγετο, περιε-

(1204) μέχρι τοῦ ἔτους, καθ' ὃ τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται ἡ *Πρέβεζα* ἐπὶ τῆς ιστορικῆς σκηνῆς (1292), τὰ *Νικοπόλεως* ἀπετέλουν τμήμα τοῦ δεσποτάτου.

Ἐὰς παρακολουθήσωμεν διὰ βραχέων τὰ ιστορικά γεγονότα, ἅτινα προεκάλεσαν τὴν κατὰ τῆς Πρεβέζης ἐπίθεσιν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, εἰς ἣν ὀφείλομεν καὶ τὴν πρώτην περὶ αὐτῆς ιστορικὴν μνείαν.

Μετὰ τὸν τῷ 1271 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ νέου δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου, **Μιχαὴλ Β' Ἀγγέλου Κομνηνοῦ**¹, τὸ δεσποτάτον διηρέθη, ὡς γνωστόν, εἰς τρία τμήματα, ὧν τὸ ἓν, ἀποτελούμενον ἐκ τῆς Θεσπρωτίας, Ἀκαρνανίας, Αἰτωλίας, Δολοπίας καὶ τῆς νήσου Λευκάδος, περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ ἐτέρου τῶν υἱῶν τοῦ **Μιχαὴλ Β'**, τοῦ **Νικηφόρου Α' Ἀγγέλου Κομνηνοῦ**, ὃν ἡ φιλόδοξος σύζυγος Ἄννα, ἀποτυχοῦσα εἰς τὰ περὶ συζεύξεως τῆς ὡραίας θυγατρὸς αὐτῆς **Θάμαρ** μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου σχέδια, ἔθεσεν αὐτὸν ἀντιμέτωπον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ **Νικηφόρος** δηλαδὴ παρακινούμενος ὑπὸ τῆς Ἄννης ἔσπευσε νὰ μετάσχη ἐπιχειρήσεων κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἀρξαμένων ὑπὸ τοῦ νόθου ἀδελφοῦ αὐτοῦ **Ἰωάννου**, εἰς ὃν εἶχε περιέλθει τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ δεσποτάτου, ἀποτελούμενον ἐκ τῆς Θεσσαλίας, Φθιώτιδος, Πελασγιώτιδος καὶ Ὀζολικῆς Λοκρίδος.

Κατὰ τούτων, βοηθουμένων ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας Φλωρεντίου τοῦ Ἄννονικοῦ καὶ τοῦ κόμιστος Κεφαλληνίας Ριχάρδου Ὁρσίνη, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστειλεν ἰσχυρὰς δυνάμεις, αἵτινες νικήσασαι τοὺς συμμάχους πλησίον τῆς Λαμίας, ἐκ τῆς Θεσσαλίας διὰ τοῦ Μετσόβου ἔφθασαν εἰς Ἰωάννινα. Συγχρόνως δὲ ἀπέστειλε καὶ στόλον ἐξήκοντα γεννουατικῶν γαλερῶν, ὅστις εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ κατέλαβε τὴν *Πρέβεζαν*, ἣν καὶ ἐκούρσευσε διὰ τοῦ ἐπιβαίνοντος αὐτοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ.

Ἡ κατὰ τῆς Πρεβέζης ἐπιδρομή, ἣν ἀναγράφουσι πάντα σχεδὸν τὰ *Χρονικά* τῆς περιόδου ἐκείνης², ἐγένετο, ὡς προείπομεν, κατὰ τὸ ἔτος

λαμβάνεν, ὡς γνωστόν, τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου, τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Αἰτωλίαν μέχρι Ναυπάκτου καὶ τὴν δυτικωτέραν Θεσσαλίαν. Πρωτεύουσαν δ' εἶχε τὴν Ἄρταν.

¹) Τὸν ἰδρυτὴν τοῦ δεσποτάτου **Μιχαὴλ Α' Ἀγγέλου Κομνηνόν**, δολοφονηθέντα ἐν Βερατίῳ κατὰ τὸ 1214, διαδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ **Θεόδωρος Ἀγγελος**, ὅστις ἠττηθεὶς κατὰ τὴν παρὰ τὴν Κλοτινίτσαν μάχην (1230) ἠχμαλωτίσθη καὶ ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων **Ἰωάννου Ἀσάν**. Μετὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ Θεοδώρου ὁ νόθος υἱὸς τοῦ δεσπότη **Μιχαὴλ Α'**, **Κωνσταντῖνος Κομνηνός**, διεκδικήσας τὰ ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου δικαιώματα ἐγένετο ἰδρυτὴς τοῦ νέου δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου (1230—1271) μετονομασθεὶς **Μιχαὴλ Β' Ἀγγελος Κομνηνός**.

²) Π. Α. Φουρίκη, ἡ *Πρέβεζα*, ὡς ἄνωτ. σ. 282, ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία.— Τὸ *Χρονικὸν* τοῦ **Μορέως** περιγράφει ταύτην ὡς ἑξῆς :

1292¹. Δὲν διήρκεσε δ' αὐτὴ εἰ μὴ δύο μόνον ἡμέρας, διότι ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῆ, ὁ δὲ στόλος μόλις ἀντελήφθη τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν κάθοδον τοῦ Φλωρεντίου ἀπέπλευσεν εἰς Βόνιτσαν καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ δεσποτάτου, μετὰ τὸν τῷ 1296 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ δεσπότη Νικηφόρου, περιῆλθεν εἰς ἰὸν ἀνήλικον αὐτοῦ υἱὸν *Θωμᾶν*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ἐπιτροπευομένου ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἐννης Παλαιολογίνης Καντακουζηνῆς, ὁ ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ *Θάμαρ* γαμβρός, *Φίλιππος ὁ Ταραντῖνος*, κατέστη ἐπικίνδυνος ἀπαιτητῆς τῶν ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου δικαιωμάτων. Δὲν παρήλθεν ὅμως πολὺς χρόνος καὶ ἄλλος κίνδυνος δεινότερος ἠπειλίησε τὸ δεσποτάτον. Οἱ αὐτοκρατορικοὶ δηλαδή, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἄνδεγαυνοὶ προφασιζόμενοι, ὅτι ὁ κατὰ τὸ 1318 δολοφονήσας τὸν δεσπότην *Θωμᾶν* καὶ ἀνακηρύξας ἑαυτὸν δεσπότην *Ρωμανίας*, *Νικόλαος* κόμης *Ζακύνθου* καὶ *Κεφαλληνίας*, ἦτο παράνομος σφετεριστῆς τοῦ τίτλου καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ δεσποτάτου δικαιωμάτων, εἰσήλασαν εἰς τὸ δεσποτάτον καὶ κατέλαβον οἱ μὲν αὐτοκρατορικοὶ τὸν *Αὐλῶνα*, τὰ *Ἰωάννινα* καὶ τὴν Ἄρταν, οἱ δὲ Σέρβοι τὸ *Δυρράχιον*. Μετὰ πολλῆς δὲ δυσκολίας κατώρθωσε ν' ἀναχαιτίσῃ τούτους *Φίλιππος ὁ Ταραντῖνος*, ὅστις καὶ ἀφῆρεσε τὸ *Δυρράχιον* ἀπὸ τῶν Σέρβων.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ *Νικόλαος* παρασκευάσας στρατὸν ἠτοιμάζετο νὰ προβῆ εἰς ἀνάκτησιν τῶν *Ἰωαννίνων* εὐρέθη ἀντιμέτωπος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Ἰωάννου*, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ συζευχθεὶς Παλαιολογινὰν τινα ἐκήρυξεν ἑαυτὸν δεσπότην *Ἡπείρου*. Κατὰ δὲ τὴν τῷ 1323 μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν γενομένην σύγκρουσιν ἐφρονεύθη ὁ *Νικόλαος* καὶ ὁ *Ἰωάννης* ἔμεινε μόνος δεσπότης *Ἡπείρου* μετονομασθεὶς *Ἰωάννης Ἄγγελος Κομνηνός* (1323—1335). Ἐπὶ τούτου ὁ αὐτοκράτωρ Ἄνδρόνικος Γ' προήλασε μέχρι *Δυρραχίου* καὶ κατῆλθεν εἰς τὰς χώρας τοῦ δεσποτάτου γενόμενος κύριος τῶν *Ἰωαννίνων*, τῆς Ἄρτης, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας (1335).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Ἰωάννου*, δηλητηριασθέντος ὑπὸ τῆς συζύγου

*Ἐκείνη ἢ ὑποδρομή, τὸ κοῦρσον ὅπου ἐγένη,
οὐδὲν ἐπολυπέρασεν μόνον καὶ δύο ἡμέρας·
ἐντὺς μαντᾶτα ἤφεραν ἐτότε τοῦ δεσπότην
τὸ πῶς ἐκαταλάβασιν εἰς τὸν κόρπον τῆς Ἄρτας,
κάτεργα ἐζῆγια ἤλθασιν, τὰ ἐνι τῶν Γενουβήσων
ἴς τ ἡ ν Π ρ έ β ε ζ α ν ἀπόξεψαν κουρεῦουν τὰ χωρία,
καὶ ὤρμησαν καὶ ἔρχονταν ὀλόρθα εἰς τὴν Ἄρταν.*

Πρβλ. Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως (ἔκδ. J. Schmitt), Ρ στ. 9103 κ. ἐξ.

¹) Π. Α. Φουρική, *Ἡ Πρέβεζα*, ὡς ἄνωτ., σ. 282.

αὐτοῦ Ἄννης Παλαιολογίνης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Νικηφόρος Β'* (1335—1356), ἵνα ἀνακτήσῃ τὰς χώρας, ὧν ἦτο κύριος ὁ πατὴρ αὐτοῦ, προσέφυγεν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Αἰκατερίνης de Valois, χήρας Φιλίππου τοῦ Ταραντίνου, διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς ὁποίας καὶ ἐπέτυχεν ἐν μέρει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ κατὰ τὸ 1338.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχεν ἀναλάβει τὴν διοίκησιν τῶν τῆς Σερβίας ὁ ἰσχυρὸς ἡγεμὼν *Στέφανος Δουσάν* (1331—1355), ὅστις κατώρθωσε νὰ προελάσῃ μέχρι Θράκης, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, ἀναγορευθεὶς τῷ 1349 τσάρος τῶν *Σέρβων καὶ Γραικῶν*, δεσπότης τῆς Ἄρτης καὶ κόμισ τῆς Βλαχίας. Τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος (1350) ὁ αὐτοκράτωρ *Ἰωάννης Καντακουζηνὸς* ἐπιτεθεὶς μεθ' ὁρμῆς κατὰ τοῦ Δουσάν ἠνάγκασε τοῦτον νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ἀποσυρθῇ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, ἃς πρὸ μικροῦ εἶχε καταλάβει.

Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Δουσάν (1355) καὶ τὴν πτώσιν τοῦ αὐτοκράτορος *Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ* (1355) ἐπῆλθε μεγάλη ἀναρχία εἰς τὸ Σερβικὸν κράτος καὶ σύγχυσις εἰς τὸ κράτος τοῦ Βυζαντίου. Τῆς εὐκαιρίας δὲ ταύτης ἐπιληφθεὶς ὁ *Νικηφόρος Β'* ἐπεχείρησε, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, τὴν ἀνάκτισιν τῆς πατρῴας κληρονομίας καὶ τὴν ἐπανίδρυσιν τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου (1356). Ἀτυχῶς ὅμως ἄστοχος ἐνέργεια αὐτοῦ¹ ἐγένεν ἀφορμὴ δυσαρσεκείας καὶ ἐπαναστάσεως τῶν Ἀλβανῶν, ἧς συνέπεια ἦτο ἡ περὶ τὴν πόλιν Ἀχελῶον, μεταξὺ Ἀγγελοκάστρου καὶ Αἰτωλικοῦ, μάχη (1358), ἐν ἣ ἐφονεύθη ὁ *Νικηφόρος Β'*.

Ἀλβανοὶ δεσπότες Ἠπείρου (1358—1418). Τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου ἐπηκολούθησεν ἡ ὀριστικὴ διάλυσις τοῦ δεσποτάτου καὶ ἡ ὑπαγωγὴ τῶν χωρῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ἀλβανούς. Τῶν τελευταίων ἡγεῖτο ὁ *Κάρολος Θόπιας* ἢ *Τόπιας*, ὅστις ἐπωνομάσθη βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας, καὶ οἱ φύλαρχοι *Γκῖνος Σπάτας Μπούας* καὶ *Πέτρος Λιόσας*, οἵτινες ἐγένοντο κύριοι, ὁ μὲν πρῶτος τῶν Αἰτωλικῶν χωρῶν, ἀπὸ τοῦ Ἄετοῦ (Ἀχελῶου) μέχρι τοῦ Ἀγγελοκάστρου καὶ ἐπέκεινα, ὁ δὲ δεύτερος τῶν βορείων τοῦ Ἀμβρακικοῦ μετὰ τῆς Ἄρτης καὶ τῶν Ρωγῶν καταστήσας ἔδραν αὐτοῦ τὴν Ἄρταν.

Οὕτω μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ δεσποτάτου φύλαρχοι Ἀλβανοὶ ἐγκατε-

¹) Ὁ *Νικηφόρος Β'* ποθῶν νὰ ἐπισύρῃ τὴν συμπάθειαν τῶν Σέρβων ἀπεμάκρυνε τὴν ἐλληνίδα σύζυγον, Μαρίαν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος *Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ*, ὅπως συζευχθῇ μετὰ τῆς γυναικαδέλφης τοῦ θανόντος τσάρου τῶν Σέρβων *Συμεῶν*. Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὕτη δυσηρέστησε σφόδρα τοὺς Ἀλβανούς καὶ ἰδίᾳ τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς τὸν οἶκον τῶν Καντακουζηνῶν καὶ προήγαγεν αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασιν, ἧς ἀποτέλεσμα ἦ πτώσις καὶ ὁ θάνατος τοῦ *Νικηφόρου*.—Βλ. *Ἰ. Καντακουζηνοῦ*, *Ἱστοριῶν* 3, 317. 318. 319, ἔκδ. Βόννης.

στάθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἡπείρου καταλύσαντες τὴν ἐν αὐτῇ Ἀνδηγαυϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἰσχυρῶς ἀνταγωνιζόμενοι ὅτε μὲν κατὰ τῶν Σέρβων, ὅτε δὲ κατὰ τῶν Ἰταλῶν χωροδεσποτῶν, ὅτε ὁμως καὶ κατ' ἀλλήλων.

Τὸν Πέτρον Λίωσαν, θανόντα κατὰ τὸν τῷ 1374 ἐνσκήψαντα ἐν Ἄρτη λοιμόν, διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης Λιώσας, ὃν μετ' ὀλίγον ἐξέβαλε τῆς Ἄρτης ὁ ἕτερος τῶν φυλάρχων, ὁ δραστήριος καὶ κατὰ πάντα λαμπρὸς Γκίνος Σπάτας Μπούας, ὅστις μετ' οὐ πολὺ ἀφῆρεσε καὶ τὴν Ναύπακτον ἀπὸ τῶν Ἀνδηγαυῶν.

Τὸν Γκίνον Σπάταν Μπούαν ἀποθανόντα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1400 διεδέχθη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ἀνήκοντος εἰς αὐτὸν τμήματος ὁ Μαυρίσκος Μπούας Σγουρός, ὅστις μετὰ ὀκτὼ ἔτη (1408) ἀπὸ τῆς Ἄρτης ὁρμώμενος κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τῶν Ἰωαννίνων καὶ μετ' αὐτῶν ὅλης τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου. Ἡ ἀλβανικὴ ὁμως αὕτη κυριαρχία δὲν διήρκεσεν εἰ μὴ μόνον δέκα ἔτη, διότι ὁ ἐκ τοῦ λαμπροῦ οἴκου τῶν *Toschi* τῆς Νεαπόλεως Κάρολος Α' Τόκκος, δούξ τῆς Λευκάδος καὶ παλατῖνος κόμης Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, διεκδικῶν τὴν κυριαρχίαν τῶν ὑπὸ τοῦ Φλωρεντίνου Ἡσαῦ Βουονδελμόντη¹ κατεχομένων Ἰωαννίνων, ὡς ἀνεψιὸς καὶ μόνος κληρονόμος τούτου, ἀποθανόντος τῷ 1408 ἄπαιδος, κατώρθωσε μετὰ δεκαετεῖς προσπάθειας νὰ νικήσῃ ἐν μάχῃ (1418) καὶ φονεύσῃ τὸν Μαυρίκιον Μπούαν.

Οἱ Τόκκοι ἐν Ἡπείρῳ (1418—1430). Ὁ Κάρολος γενόμενος μετ' ὀλίγον κύριος οὐ μόνον τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Ἄρτης καὶ τῆς λοιπῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, ἔλαβε τὴν προσηγορίαν τοῦ δεσπότη τῶν *Ρωμαίων*, ἣν καὶ διετήρησε μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1429, ὅτε καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἰωαννίνοις².

Τοῦτον διεδέχθη ἐν τῇ δεσποτείᾳ ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, Λεονάρδου τοῦ Β', Κάρολος ὁ Β' Τόκκος, ὅστις τὴν μὲν Λευκάδα καὶ Βόνιτσαν παρεχώρησεν εἰς τὴν χήραν τοῦ Καρόλου Α', τὴν ἐκ Φλωρεντίας Φραγκῖσκαν, τὴν δὲ ἐντὸς τοῦ Ἀχελῷου χώραν τῆς Ἀκαρνανίας εἰς τοὺς νόθους υἱοὺς τοῦ Καρόλου Α'³.

¹) Ὁ Φλωρεντῖνος οὗτος εὐπατριδῆς συζευχθεὶς μετὰ τῆς χήρας τοῦ Σέρβου τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Πρελιούμποβιτς ἐγένετο, ὡς γνωστόν, κυρίαρχος τῶν Ἰωαννίνων (1386—1408)· τοῦτον ἀποθανόντα ἄπαιδα διεδέχθη ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Κάρολος Α' Τόκκος.

²) Ὁ Κάρολος Α' γενόμενος κύριος καὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ κτήσεων διέτριβεν ὅτε μὲν ἐν Κεφαλληνίᾳ, ὅτε δὲ ἐν Λευκάδι, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἄρτῃ καὶ Ἰωαννίνοις, ἐνθα καὶ ἀπέθανε.

³) Ὁ Κάρολος Α' ἀφησε πέντε νόθους υἱοὺς, τὸν Μέμνονα, τὸν Ἡρακλίαν, τὸν Τέρ-

Μικρόν ὅμως μετὰ ταῦτα ἀνεφύησαν διχόνοιαι μεταξὺ τοῦ Καρόλου Β΄ καὶ τῶν νόθων υἱῶν τοῦ Καρόλου Α΄, πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν ἑποίων ἐζητήθη ἡ διαιτησία τοῦ τότε δεσπότη Πελοποννήσου *Κωνσταντίνου Παλαιολόγου*, ὅστις ἀπέστειλε τὸν ἱστορικὸν Φραντζῆν ὡς διαιτητὴν. Ἀποτυχούσης ὅμως τῆς ἀποστολῆς ταύτης τοῦ Φραντζῆ, διότι οὗτος ἠχμαλωτίσθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1430 παρὰ τὴν Λευκάδα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς δουκίσσης Φραγκίσκης διατελούντων Καταλάνων¹, οἱ νόθοι υἱοὶ τοῦ Καρόλου Α΄ ἀπέστειλαν ἓνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Μέμνονα, πρὸς τὸν σουλτάνον *Μουράτ Β΄* καὶ ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν τῇ πατρῷα κληρονομίᾳ.

Οἱ Τούρκοι (1430—1684). Ὁ *Μουράτ* δραξάμενος τῆς εὐκαιρίας, ἀπέστειλεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης (29 Μαρτίου 1430) τὸν στρατηγὸν *Σινάνην* κατὰ τοῦ Καρόλου, ὃν καὶ ἐπολιόρησεν ἐν Ἰωαννίνοις. Ὁ Κάρολος Β΄ Τόκκος ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ διὰ συνθήκης τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1430 εἰς τοὺς Τούρκους τὰ Ἰωάννινα καὶ ν' ἀποχωρήσῃ εἰς Ἄρταν γενόμενος ὑποτελὴς τῶν Τούρκων. Οὗτοι δὲ τέλος ἐπωφελοῦμενοι τοῦ θανάτου τοῦ Καρόλου Β΄, ἐπισυμβάντος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1448, κατώρθωσαν νὰ καταλάβωσι τὴν Ἄρταν τὸν Μάρτιον τοῦ 1449 καὶ γίνωσιν οὕτω κύριοι ὅλου τοῦ δεσποτάτου.

Ἡ ἱστορικὴ αὕτη ἀνασκόπησις ἦτο, νομίζομεν, ἀναγκαία, διότι οὕτω δύναται τις νὰ ἔχῃ συντομωτάτην εἰκόνα τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην Ἑπειρωτικῶν πραγμάτων, ἅμα δὲ καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ κρίνῃ περὶ τῶν τυχῶν τῆς *Πρεβέζης*, αἵτινες, ὡς καὶ ἄλλαχοῦ εἶπομεν, δὲν θὰ ἦσαν διαφοροὶ τῶν τυχῶν τῆς περιοχῆς, ἐν ἧ αὕτη ἔκειτο.

Εἶναι περίεργον ὅτι ἀπὸ τῆς ἐν τῷ *Χρονικῷ* τοῦ *Μορέως* καὶ τοῖς συγχρόνοις ἐκείνου *Χρονικοῖς* μνησίας τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ταύτης μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀλοσχεροῦς καταλήψεως τῆς Ἠλείρου οὐδαμοῦ, ἐξ ὧσων ἡμῖν γνωστόν, ἀναφέρεται τὸ ὄνομα αὐτῆς. Ἐτι δὲ περιεργότερον εἶναι ὅτι καὶ ὁ κατὰ τὰ 1435/6 ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἠπειρον *Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος*² οὐδεμίαν μνησίαν ποιεῖται τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, μολονότι διηλθε πρὸ αὐτῆς καὶ διὰ τοῦ Ἀράχθου ἔφθασε μέχρι τῆς Ἄρτης³, ἐν ἧ διέμνηεν ὁ Κάρολος Β΄ Τόκκος, ὡς ἡγεμῶν ὑποτελὴς ἤδη τῶν

νον (βλ. *Χαλκοκονδύλην*, Ε΄, 237, ἔκδ. Βόννης), τὸν Ὀρλάνδον, ὅστις ἐγένετο δεσπότης τῆς ἐν Ἠλείρῳ Ρινιάσης, καὶ πέμπτον τινά, οὗ δὲν διεσώθη τὸ ὄνομα.

¹) Φραντζῆ, *Ἱστοριῶν*, Β΄, 9, ἔκδ. Βόννης.

²) Περὶ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης τοῦ *Κυριακοῦ* βλ. *Ἠπειρ. Χρονικ.* ἔτ. 1 (1925) σ. 110 κ. ἐξ.

³) Ὁ *Κυριακὸς* τὴν Ἄρταν πλημμελῶς ὀνομάζει *Acarthaniam urbem* καὶ *Arachtheam civitatem*, ἐν ᾧ ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ ὀνομάζεν αὐτὴν *Ambraciam* (Ἀμβρακίαν),

Τούρκων, δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Ἰωαννίνων (1430). Ἐν ᾧ δέ, ὡς ἐν τοῖς περὶ Νικοπόλεως εἶδομεν, λέγει ὅτι ἐπεσκέφθη τὰ ἐρείπια τῆς Νικοπόλεως¹, δὲν ὁμιλεῖ ποσῶς περὶ τοῦ εἰς μικρὰν ἀπὸ τούτων ἀπόστασιν ἀπὸ πολλοῦ ὑπάρχοντος νεωτέρου συνοικισμοῦ², πρὸ τοῦ ὁποίου, εἴτε ἕνεκα ἐναντίου ἀνέμου εἴτε διότι ἠπείγετο, ὅπως ταχύτερον φθάσῃ εἰς τὴν Ἄρταν, φαίνεται ὅτι παρήλθεν ἀπλῶς καὶ μακρόθεν εἶδε τὸ μέγα δάσος, τὸ ὁποῖον καλεῖ Δωδωναῖον, ὡς καὶ τὴν παρὰ τὴν Νικόπολιν περιφανῆ πόλιν³, ἧς ἀποσιωπᾶ τὸ ὄνομα.

Μολονότι δὲ κατὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἐπιστροφὴν, καθ' ἣν διὰ δευτέραν φοράν ἐπεσκέφθη τὴν Ἄρταν καὶ ἐπὶ μακρὸν διέμεινεν ἐν αὐτῇ, ἀναφέρει ὅτι μετέβη μετὰ τοῦ Καρόλου Β' Τόκκου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ πρὸ τοῦ λυκαυγοῦς τῆς 8ης Σεπτεμβρίου 1436 προσωρμίσθη εἰς τὰς Ἀκτιακὰς ἀκτὰς τῆς Νικοπόλεως καὶ πηδήσας εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ Δωδωναίου δάσους (sic) μετέσχε κυνηγεσίῳ γενομένου εἰς τὰ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀκτῶν ἐκτεινόμενα δάση⁴, δὲν ἀναφέρει οὐδὲν περὶ τῆς Πρεβέζης, ἧς ἀποσιωπᾶ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα

Τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ἄλλως εἰ μὴ ὅτι ὁ ἀμελής τὴν ἔκφρασιν⁵ καὶ ἀρχαιοπληκτος περιηγητής, ὅστις ἀποσιωπᾶ τὸ ὄνομα καὶ αὐτῆς τῆς ἀπὸ πολλοῦ ἀκμαζούσης Ἄρτης, ἀποκαλῶν αὐτὴν *urbem Acarnaniam* καὶ *Arachtheam civitatem*⁶, θηρεύων πανταχοῦ ἀρχαίων πόλεων ὀνόματα, ἀσφαλῶς διὰ τοῦ «ubi insigniam prope Nicopolim civitatem... vidimus», δὲν νοεῖ ἄλλο εἰ μὴ τὴν Πρέβεζαν, ἧς κατὰ τὸ σύστημα αὐτοῦ ἀποσιωπᾶ τὸ ὄνομα⁷.

διότι οὕτω ἐκαλεῖτο ἢ κατὰ τὴν θέσιν ταύτην κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους ὑπάρχουσα πόλις.

¹) Ἡπειρ. Χρονικ., 3 (1928) σ. 141.

²) Τὸν ὄρον συνοικισμὸς μεταχειριζόμεθα προκειμένου περὶ τῆς Πρεβέζης, διότι μέχρι τοῦδε δὲν ἔχομεν σαφῆ πληροφορίαν περὶ τῆς μορφῆς αὐτῆς, ἂν δηλαδὴ ἦτο χωρίον ἢ πόλις. Πρὸβλ. ἀνωτ. σ. 2 ὑπ. 1.

³) Ἡπειρ. Χρονικ., 1, σ. 111: *Dodonaeam ipsem venimus magnam et nobilissimam sylvam, ubi insigniam prope Nicopolim vetustissimam civitatem, et antiquissima procul vidimus magni vestigia Jovis.*

⁴) Ἡπειρ. Χρονικ., 1, σ. 114/5.

⁵) Περὶ τῆς ἀμελοῦς ἐκφράσεως τοῦ Κυριακοῦ βλέπε καὶ ὅσα ἐγράψαμεν ἐν Ἡπ. Χρονικ. 3, 141.

⁶) Ἡπειρ. Χρονικ., 1, σ. 111, ἐνθα διὰ τῶν «*Acarnaniam tandem Arachtheam civitatem ipsam in ripa*», «*magnam perambulavimus urbem, vidimus Acarnaniae vetustissimae civitatis egregias architectorum operibus portas...*» καὶ «*Ex Acarnaniae urbe...*» νοεῖ τὴν Ἄρταν, ἣν καλεῖ *Acarnaniam* ἀντὶ *Ambra-ciam*, ἀφ' οὗ, ὡς γνωστόν, τῆς ἀρχαίας Ἀμβρακίας τὴν θέσιν κατέλαβεν αὐτὴ.

⁷) Περὶ τῆς μετὰ τῆς Νικοπόλεως συγχύσεως τῆς Πρεβέζης βλ. Ἐπειτηρ. ἑταιρ. βυζαντινῶν σπουδῶν, 1, 275 κ. ἐξ.